

วิเคราะห์โทสจริตในพระไตรปิฎกกับกรณีศึกษาตำนานก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
Analysis of Dosa-carita in the Tipitaka and a Case Study of
the Legend of Kong Khao Noi Kills His Mother

พระมหาวิรุธ วิโรจโน (นิลเพชร)

พระมหาจिरายูท บโยโค (มุละชีวะ)

วรเชษฐ์ โทอิน

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

Phramaha Wiruth Wirojano (Nilphet)

Phramaha Jirayuth Payoko (Mulachiwa)

Worachet Tho-un

e-mail: worachet.th@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับโทสจริตตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎกกับกรณีศึกษาตำนาน “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” จังหวัดยโสธร ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของอารมณ์โกรธต่อการกระทำและผลที่ตามมาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตทั้งของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โทสจริตในพระไตรปิฎกอธิบายว่าเป็นอารมณ์ที่นำไปสู่อาการทุกข์และการกระทำที่ขาดสติ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุถึงนิพพาน การศึกษานี้ได้เสนอการวิเคราะห์ทางพุทธศาสนาโดยใช้หลักธรรมในพระไตรปิฎกในการทำความเข้าใจถึงสาเหตุและผลของโทสจริต ในขณะเดียวกันก็มีการศึกษาในกรณีศึกษาของก่องข้าวน้อยที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่น่ากลัวจากการปล่อยให้โทสจริตเข้ามาครอบงำจิตใจ สารัตถะแห่งการวิเคราะห์พบว่าทั้งสองกรณีมีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจนในด้านการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์ การรับผิดชอบต่อการกระทำ และบทเรียนทางจริยธรรมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจอย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาเรื่องโทสจริตทั้งในพระไตรปิฎกและตำนานพื้นบ้านสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้องในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อให้สังคมมีความสงบสุขและเกิดการพัฒนาทางจิตใจในสภาพแวดล้อมที่ท้าทายต่อการควบคุมอารมณ์

คำสำคัญ: โทสจริต, พระไตรปิฎก, ตำนานก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

Abstract

This article aims to reflect on, analyze, and compare the concept of Tosajirit (anger) according to the teachings in the Pali Canon with the case study of the legend "Kong Khao Noi Kills His Mother" from Yasothon Province. This legend illustrates the influence of anger on actions and the consequences that affect both the perpetrator and the victim. In the Pali Canon, Tosajirit is described as an emotion that leads to suffering and actions that lack mindfulness, which presents a significant obstacle to achieving Nirvana. This study proposes a Buddhist analysis using the principles of Dharma in the Pali Canon to understand the causes and effects of Tosajirit. At the same time, the study examines the case of Kong Khao Noi, which demonstrates the terrifying outcomes of allowing Tosajirit to dominate one's mind. The essence of the analysis reveals that both cases are clearly interconnected in emphasizing the importance of emotional control, responsibility for actions, and ethical lessons that can lead to sustainable mental development. Therefore, the study of Tosajirit in both the Pali Canon and local legends can enhance understanding and proper practice in the daily lives of people in Thai society, aiming to foster a peaceful society and promote mental development in an environment that challenges emotional regulation.

Keywords: Dosa-carita, Tipitaka, The Legend of Kong Khao Noi Kills His Mother.

บทนำ

ความโกรธ (Dosa) ถือเป็นกิเลสที่สำคัญและเป็นอันตรายต่อจิตใจในหลายศาสนา ความโกรธมักจะถูกมองว่าเป็นอารมณ์ที่สร้างความทุกข์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยความโกรธสามารถทำให้เกิดการกระทำที่ขาดสติและความเมตตา ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในบทความนี้จะกล่าวถึงลักษณะแห่งความโกรธในพุทธศาสนา

ฮินดูศาสนา คริสต์ศาสนา และอิสลาม รวมถึงวิธีการระงับความโกรธตามแนวทางของแต่ละศาสนา และจากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการพบสาระดีและมุมมองเกี่ยวกับความโกรธ ดังต่อไปนี้

1. ความโกรธในพุทธศาสนา ในพระพุทธศาสนาความโกรธถูกจัดเป็นหนึ่งในสามกิเลสหลักที่ทำให้จิตใจของมนุษย์เป็นทุกข์ เรียกว่า โทสะ ซึ่งเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลไม่พอใจในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปตามความต้องการ ความโกรธนี้ถูกระบุว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการปฏิบัติธรรมและการเจริญสติปัฏฐาน (พระธรรมปิฎก, 2540) พระพุทธเจ้าได้สอนถึงโทษแห่งความโกรธว่าเป็นพลังที่ทำลายความสัมพันธ์และสร้างความทุกข์ให้กับตนเองและผู้อื่น (คมกฤช อู่เต็กเค่ง, 2560) พระพุทธศาสนานำการใช้สติและเมตตาในการจัดการกับความโกรธ โดยการฝึกเจริญเมตตา (Metta Bhavana) และการใช้สติ (Sati) เพื่อรับรู้และปล่อยวางอารมณ์โกรธ (Harvey, 2013)

2. ความโกรธในฮินดูศาสนา ในฮินดูศาสนา ความโกรธ ถูกมองว่าเป็นอารมณ์ที่ทำลายความสงบในจิตใจและเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำที่ไม่ดี ในคัมภีร์ Bhagavad Gita ความโกรธถูกกล่าวถึงว่าเป็นหนึ่งในอุปสรรคที่ทำให้จิตใจของมนุษย์หลุดจากการปฏิบัติธรรม (Easwaran, 2007) ฮินดูศาสนาแนะนำให้ใช้การฝึกโยคะและสมาธิในการควบคุมความโกรธ เพื่อให้จิตใจเกิดความสงบและมั่นคง (Vivekananda, 1962)

3. ความโกรธในคริสต์ศาสนา คริสต์ศาสนามองว่าความโกรธ เป็นบาปที่ทำให้มนุษย์ห่างไกลจากพระเจ้า การกระทำจากความโกรธมักถูกมองว่าเป็นการขาดความรักและการให้อภัย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของคริสต์ศาสนา พระเยซูสอนให้อภัยและรักศัตรู (Matthew 5:44) โดยเน้นความสำคัญของการแก้ปัญหาความโกรธด้วยการให้อภัยและการรักผู้อื่น (McCullough et al., 2000)

4. ความโกรธในอิสลาม ในอิสลาม ความโกรธ ถูกมองว่าเป็นอารมณ์ที่สามารถนำไปสู่การทำผิดบาปและการกระทำที่ขาดสติ อิสลามสอนให้ผู้ศรัทธาหลีกเลี่ยงความโกรธโดยการใช้การควบคุมตนเองตามคำสอนของอัลกุรอาน และใช้การให้อภัย เพื่อระงับความโกรธ (Zain, 2004) นอกจากนี้ อิสลามยังแนะนำให้ผู้ที่โกรธปฏิบัติตามวิธีการที่พระศาสดามูฮัมหมัดแนะนำ เช่น การตึมน้ำหรือการเปลี่ยนท่าทาง (Muslim, 2004)

เมื่อเราพิจารณาถึงความโกรธและโทษทัณฑ์แห่งความโกรธพบว่าโทษแห่งความโกรธมีความคล้ายคลึงกันในหลายศาสนา โดยความโกรธทำให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจ การกระทำที่ผิดพลาด และความสัมพันธ์ที่เสียหาย ความโกรธยังทำให้ขาดความเมตตาและ

ความรัก ซึ่งเป็นคุณค่าหลักที่ศาสนาส่วนใหญ่เน้น (Nhat Hanh, 2001) และวิธีระงับความโกรธในศาสนาต่าง ๆ เช่น พระพุทธศาสนา สอนให้ระงับความโกรธด้วยการฝึกเมตตาภาวนาและการเจริญสติช่วยในการรับรู้และปล่อยวางอารมณ์โกรธ ในฮินดูศาสนา การฝึกโยคะและการทำสมาธิเป็นวิธีการควบคุมความโกรธ คริสต์ศาสนาสอนให้ระงับความโกรธด้วยการให้อภัยและการรักเพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการระงับความโกรธ และศาสนาอิสลามสอนให้ระงับความโกรธด้วยการใช้การควบคุมตนเองและการให้อภัยเป็นวิธีที่ศาสนาแนะนำเพื่อระงับความโกรธ ดังนั้น ความโกรธเป็นอารมณ์ที่พบได้ในทุกศาสนาและได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง เนื่องจากมีผลกระทบต่อจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ ในพระพุทธศาสนา ความโกรธถือเป็นหนึ่งในสามกิเลสหลักที่นำไปสู่ทุกข์ และวิธีการระงับความโกรธในพระพุทธศาสนานั้นคือการเจริญสติและเมตตาภาวนา ฮินดูศานากล่าวถึงความโกรธในฐานะอุปสรรคที่ทำให้จิตใจห่างไกลจากความสงบ โดยแนะนำการฝึกโยคะและสมาธิเป็นวิธีควบคุมอารมณ์นี้ ในคริสต์ศาสนา ความโกรธถูกมองว่าเป็นบาปที่ขัดขวางความรักและการให้อภัย ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ คริสต์ศาสนาจึงเน้นการให้อภัยและการรักศัตรู ส่วนในอิสลาม ความโกรธเป็นอารมณ์ที่ต้องถูกควบคุมด้วยการให้อภัยและการฝึกควบคุมตนเอง พร้อมทั้ง โทษของความโกรธมีความคล้ายคลึงกันในหลายศาสนา ซึ่งความโกรธนำไปสู่ความทุกข์ การกระทำที่ขาดสติ และความสัมพันธ์ที่เสียหาย การควบคุมความโกรธในศาสนาต่าง ๆ จึงมุ่งเน้นการเจริญสติ การฝึกสมาธิ และการให้อภัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการระงับความโกรธ

ความโกรธ

เมื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความโกรธที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หลักธรรมและวิธีระงับความโกรธที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ พบสารัตถะธรรม คือ ความโกรธ (โทสะ) เป็นหนึ่งในอกุศลมูลสามประการที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าเป็นอารมณ์ที่เกิดจากความไม่พอใจและความรู้สึกไม่สบายใจเมื่อเผชิญกับสิ่งที่ขัดต่อความต้องการของเรา ความโกรธนี้หากไม่สามารถระงับได้ จะกลายเป็นแรงจูงใจให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สารัตถะในพระไตรปิฎกอธิบายว่าความโกรธหรือโทสะ ถือเป็นหนึ่งในสามกิเลสหลักที่บั่นทอนจิตใจมนุษย์ ร่วมกับโลภะ (ความอยาก) และโมหะ (ความหลง) ความโกรธเป็นอารมณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังของบุคคล ซึ่งส่งผลต่อทั้งตนเองและผู้อื่น โดยก่อให้เกิดความทุกข์

ทั้งทางกายและจิตใจ พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนถึงโทษและวิธีการระงับความโกรธหลายประการในพระไตรปิฎก และมีบริบทที่สะท้อนดังต่อไปนี้

บริบทที่ 1 โทษแห่งความโกรธ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่าความโกรธเป็นสาเหตุของการเกิดทุกข์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การกระทำที่มาจากความโกรธมักจะขาดสติและความเมตตา ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใน พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ), พระสุตตันตปิฎก, อังคุตตรนิกาย ปัญจกเสตตนิทาน ได้กล่าวว่า “ผู้มีจิตโกรธย่อมไม่รู้ซึ่งความจริง ผู้มีจิตโกรธย่อมไม่เห็นซึ่งธรรม ผู้มีจิตโกรธย่อมมุ่งร้ายประหัตประหาร” (พระไตรปิฎก, 2540, เล่มที่ 20, ข้อ 1275) การโกรธนั้นเป็นอุปสรรคต่อการเจริญสติและปัญญา ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสงบและการตรัสรู้ ในอังคุตตรนิกาย มีการกล่าวถึงอันตรายของความโกรธว่าเป็นสิ่งที่ทำลายจิตใจและความสงบสุขภายใน ในสัทธสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ผู้มีจิตโกรธเกลียด ย่อมสูญเสียสติสัมปชัญญะ และย่อมกระทำการกรรมที่ไม่ดี ซึ่งนำไปสู่ทุกข์” (พระไตรปิฎก, 2540, เล่ม 23, ข้อ 45) พระพุทธเจ้าเน้นย้ำว่าเมื่อจิตใจถูกครอบงำด้วยความโกรธ จะสูญเสียปัญญาและการรู้เท่าทันความจริง ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่ผิดพลาดและการตัดสินใจที่ไม่ดี นอกจากนี้ยังตรัสถึงว่า “โทษะเปรียบเสมือนเปลวไฟที่เผาผลาญสรรพสิ่งโดยปราศจากความเลือกสรร” (พระธรรมปิฎก, 2540) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ชี้ให้เห็นถึงโทษของความโกรธในบริบทของสังคมว่า “ความโกรธเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง การกระทำที่ไร้ความรอบคอบ และเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม” (ป.อ. ปยุตโต, 2545)

บริบทที่ 2 หลักธรรมและวิธีระงับความโกรธ

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักธรรมหลายประการในการระงับความโกรธ โดยเน้นการพัฒนาจิตใจผ่านการเจริญเมตตาและการเจริญสติ เช่น ใน อคคิสูตร พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนถึงการระงับความโกรธด้วยการฝึกสติ และพยายามปล่อยวางอารมณ์นั้น ๆ ด้วยการใช้สติสัมปชัญญะ เมื่อเกิดความโกรธขึ้น เราควรเจริญเมตตาหรือการแผ่จิตเมตตาให้กับผู้อื่น เพื่อให้จิตใจเป็นสุขและปล่อยวางความเครียดและอารมณ์ที่รุนแรง (พระธรรมปิฎก, 2540) เมตตาภาวนา เป็นการฝึกฝนให้จิตใจเต็มไปด้วยความรักและเมตตาต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย โดยในพระพุทธศาสนาเชื่อว่าความเมตตาจะช่วยระงับความโกรธที่เกิดขึ้น ในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงหลักการเจริญเมตตาว่าเป็นการแผ่เมตตาไปสู่สรรพสัตว์ทุกชีวิต เป็นวิธีป้องกันและระงับความโกรธที่มีประสิทธิภาพ (พระไตรปิฎก, 2540) พระพุทธเจ้าได้

สอนวิธีระงับความโกรธผ่านหลักธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและการเจริญสติ ใน อังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่าเมื่อความโกรธเกิดขึ้น เราควรฝึกการเจริญสติ เพื่อให้รู้เท่าทันอารมณ์นั้นและไม่ให้มันครอบงำจิตใจ พระพุทธองค์ทรงเน้นการ “ปล่อยวาง” ความโกรธและการเจริญเมตตาภาวนาเพื่อสร้างความกรุณาต่อผู้อื่นและตนเอง ซึ่งเมตตาเป็นวิธีการระงับความโกรธที่ได้ผลดีเยี่ยม (พระไตรปิฎก, 2540) พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนถึงการใช้ “เมตตาภาวนา” เพื่อระงับความโกรธ ในเมตตสูตรโดยพระองค์ตรัสว่า “ผู้ที่ฝึกฝนจิตด้วยเมตตาภาวนา จะไม่มีความโกรธหรือความเคียดแค้นในจิตใจ” (พระไตรปิฎก, 2540, เล่ม 25, ข้อ 365) การเจริญเมตตาภาวนาช่วยให้เราสามารถพัฒนาเมตตาต่อสรรพสิ่ง และความโกรธจะลดลงเนื่องจากจิตใจที่เต็มไปด้วยความกรุณา รวมทั้ง พระมหามรวิสาโล (2558) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เมตตาภาวนาเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขความโกรธและสร้างความสงบในจิตใจ” ซึ่งช่วยเสริมสร้างให้ผู้ฝึกฝนสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดียิ่งขึ้น การเจริญเมตตาภาวนา ซึ่งมีรากฐานจากพระพุทธเจ้า เป็นหนึ่งในวิธีการที่สามารถช่วยระงับความโกรธได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเจริญเมตตาไม่เพียงแค่ระงับความโกรธ แต่ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความกรุณา ความรัก และความเมตตาต่อผู้อื่น ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น

บริบทที่ 3 ชาดกที่สอนเกี่ยวกับความโกรธ

ชาดกหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงโทษของความโกรธและสอนวิธีระงับมัน ตัวอย่างที่เด่นชัดคือเรื่อง มาตุโปสกชาดก ซึ่งเป็นชาดกที่แสดงถึงความโกรธและความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ในเรื่องนี้ พระโพธิสัตว์ได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการระงับความโกรธด้วยการฝึกจิตให้มีสติและปล่อยวางอารมณ์ (พระไตรปิฎก, 2540, เล่มที่ 28) อีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญคือ นาคชาดก ซึ่งกล่าวถึงการที่พระโพธิสัตว์ระงับความโกรธจากการถูกทำร้ายโดยบุคคลอื่น ด้วยการเจริญเมตตาภาวนาและปล่อยวางอารมณ์นั้น เรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้สติและเมตตาในการระงับความโกรธและการตอบสนองต่อความขี้ขลาด (พระธรรมปิฎก, 2540) ใน มาตุโปสกชาดก ซึ่งเป็นหนึ่งในชาดกที่แสดงถึงความโกรธและโทษ พระโพธิสัตว์ได้แสดงให้เห็นถึงการระงับความโกรธและการให้อภัย แม้ว่าเขาจะถูกขี้ขลาดให้เกิดความโกรธ โดยใช้ความเมตตาและความกรุณาเป็นหลักในการควบคุมอารมณ์ นอกจากนี้ในนาคชาดก ได้กล่าวถึงการที่พระโพธิสัตว์สามารถระงับความโกรธของตนด้วยการเจริญเมตตาภาวนา ทำให้พระองค์สามารถเอาชนะการถูกขี้ขลาดโดยไม่ตอบสนองด้วยความรุนแรง (พระไตรปิฎก, 2540, เล่มที่ 28)

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้เห็นว่าความโกรธเป็นอารมณ์ที่ทำลายจิตใจและความสงบสุข การระงับความโกรธด้วยการเจริญเมตตาภาวนาและสติเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ขาดกหลายเรื่องยังได้แสดงถึงวิธีการระงับความโกรธโดยใช้เมตตาและการฝึกสติ ทั้งนี้ การศึกษาคำสอนเหล่านี้ช่วยให้เราสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขและความสงบในชีวิต

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. อคฺคิสุตฺร

อคฺคิสุตฺร เป็นหนึ่งในสามส่วนหลักของพระไตรปิฎกที่จัดอยู่ในหมวดสุตตันตปิฎก ซึ่งรวมถึงสุตฺหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยอคฺคิสุตฺรมีความสำคัญในการนำเสนอคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบแนวคิดและหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอน โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติและการเข้าใจธรรมะในรูปแบบที่ชัดเจน

1. โครงสร้างและลักษณะ อคฺคิสุตฺรประกอบด้วย 11 หมวด (นิกาย) ที่เรียกว่า “NikayaW โดยแบ่งเป็นหมวดต่าง ๆ ซึ่งแต่ละหมวดจะมีสาระที่สอนเกี่ยวกับคุณธรรมและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่สำคัญในพุทธศาสนา

หมวดที่ 1 พหุ เน้นเรื่องความทุกข์ และการเข้าใจถึงทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิต

หมวดที่ 2 ตน แสดงถึงการพัฒนาตนเองและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ

จิตใจ

หมวดที่ 3 ชาติ เน้นเรื่องการเกิดและการเกิดใหม่

หมวดที่ 4 สถานที่ กล่าวถึงการปฏิบัติในที่ต่าง ๆ เช่น วัด หรือสถานที่สำหรับการฝึกจิต

หมวดที่ 5 ธรรม สอนเกี่ยวกับธรรมะและหลักการต่าง ๆ ที่สำคัญในการปฏิบัติ

หมวดที่ 6 พหุบุคคล เกี่ยวกับบุคคลและลักษณะของบุคคลในพุทธศาสนา

หมวดที่ 7 ปฏิสัมภทา เน้นเรื่องการตั้งเป้าหมายในการปฏิบัติ

หมวดที่ 8 ธรรมสมบัติ แสดงถึงคุณธรรมและลักษณะของธรรมะที่เป็นประโยชน์

หมวดที่ 9 อันตราย พูดถึงอันตรายจากความประมาทและการทำผิด

หมวดที่ 10 วินัย เน้นถึงหลักการในการปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง

หมวดที่ 11 สติ สอนเกี่ยวกับการเจริญสติและการปฏิบัติตนให้ดี

2. สาระสำคัญของอัครคิสูตร อัครคิสูตรมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจ โดยมีจุดเด่นคือการให้ความสำคัญกับการเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์ และการพัฒนาคุณธรรมในชีวิตประจำวัน ดังนี้

สารัตถะที่ 1 ความทุกข์และการดับทุกข์ พระพุทธเจ้าได้ชี้ให้เห็นว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และเพื่อที่จะลดละความทุกข์นั้น เราต้องเข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์และพยายามที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมที่ถูกต้อง โดยอาจกล่าวได้ว่า “ผู้ที่รู้ถึงความทุกข์และสามารถดับทุกข์ได้นั้น จะพบกับความสงบสุข” (พระไตรปิฎก, 2540, เล่ม 23, ข้อ 15)

สารัตถะที่ 2 การพัฒนาคุณธรรม อัครคิสูตรยังเน้นย้ำถึงคุณธรรมต่าง ๆ เช่น เมตตา (Metta) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ผู้ปฏิบัติตนมีเมตตาต่อผู้อื่น และควรหมั่นฝึกฝนจิตใจให้มีความกรุณา

สารัตถะที่ 3 การเจริญสติ การเจริญสติเป็นอีกหนึ่งหลักธรรมที่สำคัญในอัครคิสูตร พระพุทธเจ้าสอนว่าการมีสติจะช่วยให้เราสามารถควบคุมอารมณ์และการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมีสติ ทำให้เราสามารถหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ดี และเข้าใจถึงธรรมชาติของอารมณ์ (พระไตรปิฎก, 2540)

สรุปได้ว่า อัครคิสูตรเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญในพระไตรปิฎก ซึ่งรวมถึงการสอนเกี่ยวกับความทุกข์ การพัฒนาคุณธรรม การเจริญสติ และวิธีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสงบสุข การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมในอัครคิสูตรจะนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต

2. มาตุโปสกชาดก

มาตุโปสกชาดก เป็นหนึ่งในชาดกที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันดีในพระพุทธศาสนา ชาดกนี้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความกตัญญูต่อมารดา และความสำคัญของความรักและความเสียสละในครอบครัว โดยมีเนื้อหาที่สอนให้เห็นถึงคุณค่าของการทำดีและการตอบแทนบุญคุณของมารดา ดังต่อไปนี้

1. เรื่องราวในมาตุโปสกชาดก มาตุโปสกชาดกมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการทดลองของพระโพธิสัตว์ในอดีตซึ่งได้เกิดเป็นชายหนุ่มคนหนึ่งที่มีชื่อว่า “มาตุโปสก” เขาเป็นผู้ที่มีความรักและกตัญญูต่อมารดาของเขามาก โดยเนื้อเรื่องเริ่มต้นเมื่อมารดาของเขาต้องการอาหาร แต่ไม่สามารถหาได้ในช่วงที่ทุกข์ยาก พระโพธิสัตว์จึงตัดสินใจออกไปหางานทำเพื่อ

หารายได้มาเลี้ยงมารดา ในการเดินทาง พระโพธิสัตว์ได้เผชิญกับอุปสรรคและความท้าทายหลายประการ แต่เขาก็ไม่ย่อท้อในการทำดีเพื่อมารดาของเขา เมื่อพระโพธิสัตว์กลับมาถึงบ้านและได้ให้มารดากินอาหารอย่างอิมหนาสำราญ พระองค์ได้แสดงถึงความกตัญญูและความรักที่มีต่อมารดา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการตอบแทนบุญคุณที่มารดาได้ให้กับเราในช่วงเวลาที่เรายังเป็นเด็ก นอกจากนี้ ชาตคังซี้ชี้ให้เห็นว่า ความกตัญญูนั้นเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่จะช่วยให้ชีวิตของเราเต็มไปด้วยความสุขและความสงบ

2. สาระสำคัญของมาตุโปสกชาดก มาตุโปสกชาดกมีสาระสำคัญที่สะท้อนถึงคุณธรรมและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญูและการทำดี ซึ่งประกอบด้วยหลายประเด็นดังนี้

สารัตถะที่ 1 ความสำคัญของความกตัญญู พระพุทธเจ้าได้สอนให้เห็นถึงคุณค่าของการตอบแทนบุญคุณของมารดา โดยมารดาเป็นบุคคลที่มีความรักและอุทิศตนเพื่อบุตรตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ จนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ การแสดงความกตัญญูต่อมารดาเป็นการแสดงถึงความซาบซึ้งในคุณค่าของความรักและการเลี้ยงดูที่มารดามอบให้

สารัตถะที่ 2 การเสียสละเพื่อผู้อื่น ในชาดกพระโพธิสัตว์ได้แสดงถึงการเสียสละตัวเองเพื่อให้มารดาได้มีชีวิตอยู่และมีความสุข นี่คือการสอนให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของการทำดีเพื่อผู้อื่น และการยอมเสียสละเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น

สารัตถะที่ 3 คุณค่าของครอบครัว มาตุโปสกชาดกยังย้ำเตือนถึงความสำคัญของครอบครัวในการสนับสนุนและดูแลซึ่งกันและกัน ความรักและความอบอุ่นในครอบครัวนั้นสามารถนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จในชีวิต

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า มาตุโปสกชาดกเป็นชาดกที่สำคัญที่สอนให้เห็นถึงความกตัญญู การเสียสละเพื่อผู้อื่น และความสำคัญของครอบครัว โดยพระพุทธเจ้าได้ใช้เรื่องราวนี้เป็นตัวอย่างในการสอนให้เราทราบถึงคุณค่าของการตอบแทนบุญคุณของมารดาและความสำคัญของการทำดีในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความสุขและความสงบในชีวิตของเรา

วรรณกรรมก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

1. วรรณกรรมก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จังหวัดยโสธร

นิทานวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน เรื่อง “ก่องข้าวน้อย” หรือบางที่เรียกว่า “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” เป็นนิทานอธิบายเหตุการณ์สร้างศาสนสถาน คือ “พระธาตุก่องข้าว” ซึ่งเป็นศิลปะแบบขอมตั้งอยู่กลางทุ่งนา บ้านตาดทอง ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง

จังหวัดยโสธร ทั้งนี้คำว่า “ก่องข้าว” เป็นเครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียวหนึ่งของชาวอีสาน ล้านช้าง และล้านนา นิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มีทั้งประเภทยุขปาฐะและลายลักษณ์ (ใบลานและหนังสือ) เป็นนิทานพื้นบ้านที่รับรู้กันโดยทั่วไปในสังคมไทย แม้เชื่อว่าจะมีที่มาจากนิทานพื้นบ้านของอีสาน แต่ในปัจจุบันนิทานเรื่องนี้ได้แพร่หลายและรับรู้กันอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ นิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มีเนื้อเรื่องกล่าวว่ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ลูกยากจนคู่หนึ่ง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ชายทุ่ง มีอาชีพทำนา ลูกชายเจริญวัยแล้วได้ช่วยแม่ทำนาและประกอบสัมมาชีพต่าง ๆ เลี้ยงดูมารดาซึ่งชราภาพมากแล้ว ลูกชายเป็นคนขยันขันแข็งในการทำงานพยายามที่จะกอบกู้ฐานะของครอบครัว ในฤดูทำนาลูกชายก็ออกไปไถนาตั้งแต่เช้าตามปกติทุกวัน ส่วนแม่เฒ่าก็เตรียมข้าวปลาอาหารไปส่งลูกที่ท้องนาทุกวัน อยู่มาวันหนึ่งลูกชายก็ออกไปไถนาตามปกติ ส่วนแม่เฒ่าตื่นสายจึงเตรียมข้าวปลาอาหารช้ากว่าทุกวัน ลูกชายไถนาอยู่ในนา รู้สึกหิวข้าว แม่ก็ยังไม่มาส่งข้าวเหมือนทุกวัน ลูกชายก็ได้แต่คอยด้วยความหิว ก็ยังไม่เห็นแม่มาสักที ครั้นเมื่อแม่เฒ่ามาถึงพร้อมกับก่องข้าวที่เคยใส่อาหารมา ด้วยความหิวลูกชายจึงมองเห็น ก่องข้าวเล็กนิดเดียว คงไม่พอกิน จึงเกิดโทสะที่คิดว่าแม่นำข้าวมาเพียงนิดเดียวจะทำให้ตนไม่พอกิน แม่ช่างไม่เห็นใจที่ตนพยายามทำงานเพื่อกอบกู้ฐานะของครอบครัว ทั้งความหิวและความโกรธจนลืมนิ้ว จึงได้หยิบไม้ท่อนหนึ่งมาตีแม่ แล้วจึงกินข้าวจนอิ่มแต่ข้าวก็ไม่หมด ก่อง จึงหวนคิดได้ว่าตนหิวจนตาลาย ได้กระทำร้ายแม่ไป จึงรีบมาอุ้มแม่ขึ้น แต่ปรากฏว่าแม่ได้สิ้นใจไปแล้ว เกิดความรู้สึกเสียใจที่ตนได้ทำร้ายแม่จนถึงขั้นมาตุฆาต และได้มามอบตัวสารภาพผิดต่อเจ้าเมืองและขอบวชเพื่อไถ่บาป เจ้าเมืองก็อนุญาติ เมื่อบวชก็ได้ปฏิบัติเคร่งครัดในวินัย จนชาวบ้านตลอดจนเจ้าเมืองเลื่อมใสมาก จึงถวายไม้กวาดลานวัดทำด้วยด้ามทองคำ ภายหลังจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนั้นว่า “บ้านตาดทอง” พระภิกษุรูปนี้ได้เจริญภาวนาเป็นที่เลื่อมใสของคนทั่วไป ทั้งประชาชนที่อยู่หมู่บ้านอื่น ๆ ท่านได้ตั้งจิตที่จะสร้างพระธาตุเจดีย์เพื่อไถ่บาปแก่แม่ของตน ประชาชนทราบข่าวเรื่องนี้ ต่างก็มาช่วยกันสร้างพระธาตุเจดีย์สูงขั้วลำตาลจนสำเร็จ แล้วเรียกว่า “พระธาตุก่องข้าวน้อย” สืบมาจนทุกวันนี้ นอกเหนือจากสำนวนข้างต้นแล้ว ยังพบว่ายังมีเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของการสร้างพระธาตุก่องข้าวน้อยอีกสำนวนหนึ่งที่แตกต่างออกไป คือ มีเรื่องเล่าว่ามีผู้คนในกลุ่มแม่น้ำมูลส่วนหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอรัตนบุรี ได้ทราบข่าวว่ามีการบูรณะพระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม จึงได้พร้อมกันรวบรวมวัตถุมงคลสิ่งของมีค่า เพื่อหมายจะนำไปบรรจุไว้ในองค์พระธาตุพนม ได้เดินทางมาพักอยู่ข้าง ๆ บ้านตาดทอง (บ้านตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัด

ยโสธรในปัจจุบัน) ในขณะนั้นชาวบ้านสะเดาตาตองที่ไปช่วยบูรณะพระธาตุพนมได้เดินทางกลับมาถึงบ้านพอดี และได้แจ้งให้พวกที่มาพักทราบว่า การบูรณะพระธาตุพนมได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้คนเหล่านั้นจึงพร้อมใจกันสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบวัดอุณหิม่าที่นำมานั้นไว้ ประกอบกับชาวบ้านสะเดาตาตองก็ได้นำธาตุทองที่ใช้เป็นพานอัญเชิญวัดอุณหิม่าไปบรรจุไว้ในองค์พระธาตุพนมมารองรับวัดอุณหิม่าที่ญาติพี่น้องจากกลุ่มแม่น้ำมูลนำมา แล้วช่วยกันก่อสร้างพระธาตุเจดีย์บรรจุไว้ ปัจจุบันนิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายดังปรากฏในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของหมอลำเรื่องอีสาน ลีเกของภาคกลาง ละครซอภาคเหนือ หนึ่งตะลุง เพลงลูกทุ่ง เพลงแหล่ เทศน์แหล่แบบอีสาน บทสวดสรภัญญะ ลำซิ่ง ภาพยนตร์ ภาพจิตรกรรม วิถีชีวิตการแสดง และการ์ตูนแอนิเมชัน ซึ่งล้วนมีการนำเอาโครงนิทานวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนิทานก่องข้าวน้อยฆ่าแม่มาสร้างสรรค์ดัดแปลงเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมของไทยมาจนถึงทุกวันนี้ (มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม, 2566)

2. บทวิพากษ์

วรรณกรรมเรื่อง “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” เป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูก และบทเรียนด้านจริยธรรมที่มีความสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะในภาคอีสาน ซึ่งมักจะมีการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นคติสอนใจผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านและนิทานอีสาน เรื่องนี้มีการสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับการกระทำที่ผิดพลาดของบุตรที่มีต่อมารดาเพราะความหิวผสมกับความโกรธ ซึ่งในท้ายที่สุดได้นำมาซึ่งความเจ็บปวดและการสูญเสียที่ไม่อาจกู้คืนได้ นับเป็นการเตือนสติให้ระลึกถึงผลของการกระทำที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะการขัดแย้งในครอบครัวที่อาจนำไปสู่การแตกแยกและการสูญเสียที่รุนแรงสะท้อนผ่าน 3 มุมมอง ดังนี้

1) ความสำคัญของความรักและการเคารพในครอบครัว จากเรื่องราวของก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ สามารถเห็นได้ชัดเจนถึงความสำคัญของความรักและการเคารพในครอบครัว การที่บุตรตัดสินใจฆ่ามารดาของตนเอง ทำให้เขาต้องเผชิญกับความรู้สึกผิดและความเจ็บปวดอย่างสุดขีด วรรณกรรมนี้เตือนให้เห็นว่าความรักในครอบครัวเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ และการกระทำใด ๆ ที่ทำร้ายความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ (ปรัชญา สาริกา, 2561)

2) ผลกระทบของการกระทำที่ไม่คิดให้รอบคอบ นิทานก่องข้าวน้อยฆ่าแม่เป็นตัวอย่างของบุคคลที่ไม่คิดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน การฆ่าแม่ซึ่ง

เป็นผู้ให้ชีวิตและเลี้ยงดูเขามา สู่ถึงการตัดสินใจที่ขาดการไตร่ตรองถึงผลที่จะตามมา ซึ่งเป็นบทเรียนที่สำคัญสำหรับคนในสังคมว่า การกระทำที่ไม่คิดให้รอบคอบอาจนำไปสู่การสูญเสียที่ไม่อาจกู้คืนได้ (นภัสสร น้อยบุญ, 2562)

3) การเผชิญหน้ากับผลของการกระทำ ในท้ายที่สุด บุตรผู้ซึ่งฆ่ามารดาของตนเองต้องเผชิญหน้ากับผลของการกระทำของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เขาต้องตระหนักถึงความผิดพลาดและการสูญเสียที่เกิดขึ้น บทเรียนนี้เป็นการสอนให้รู้จักการยอมรับผลของการกระทำ ไม่ว่าจะดีหรือร้าย และการเรียนรู้ที่จะอยู่กับความจริง (ทวิวัฒน์ อาจารย์, 2563)

จากที่กล่าวมาสรุปสาระสำคัญได้ว่าวรรณกรรมเรื่อง “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” นอกจากจะเป็นเรื่องราวที่สะท้อนถึงความรักในครอบครัวแล้ว ยังเป็นการเตือนใจเกี่ยวกับการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชีวิตคนอื่นและการยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง เป็นคติสอนใจที่สำคัญสำหรับคนในสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่การตัดสินใจของคนหนึ่งคนสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตของอีกหลายคนได้

บทวิเคราะห์

เมื่อพิจารณาถึง “โทสจริต” หรือ “ความโกรธ” เป็นหนึ่งในอารมณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักและกำจัดในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในกรอบของความเห็นถูกต้องและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ความโกรธเป็นอารมณ์ที่ทำให้มนุษย์ทำผิดพลาดและในกรณีของ “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากความโกรธที่มีต่อการตัดสินใจและการกระทำ ในการวิเคราะห์นี้ จะพิจารณาถึงโทสจริตในพระไตรปิฎกและเปรียบเทียบกับกรณีศึกษานี้เพื่อหาความเชื่อมโยงและบทเรียนทางจริยธรรมที่สำคัญ ในพระไตรปิฎก ความโกรธถือเป็นหนึ่งใน “อุปกทาน” ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความหลุดพ้น อันเป็นสาเหตุของความทุกข์และการกระทำที่ไม่ดี พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้เห็นว่าความโกรธเป็นหนึ่งในอารมณ์ที่ควรระงับและกำจัดออกไป เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรมและมีสติ สมาธิ ตัวอย่างเช่น ในมหาสุญญตสูตร พระพุทธเจ้าทรงสอนเกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์และการไม่ปล่อยให้โทสจริตเข้ามาครอบงำจิตใจ และกรณีของ “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” เป็นเรื่องราวที่บ่งบอกถึงการตัดสินใจที่ผิดพลาดซึ่งมีรากฐานมาจากความโกรธและความไม่เข้าใจ การกระทำนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อชีวิตของแม่ที่ถูกฆ่า แต่ยังส่งผลต่อชีวิตของลูกชายเอง โดยเขาต้องเผชิญกับความรู้สึกผิด

และผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรง เรื่องราวนี้จึงเป็นการสะท้อนถึงการที่โทสจิริตสามารถนำไปสู่ความสูญเสียและการทำลายที่ไม่อาจแก้ไขได้ (ปรัชญา สาริกา, 2561) เมื่อเปรียบเทียบโทสจิริตในพระไตรปิฎกกับกรณีศึกษาที่ ดังบริบทต่อไปนี้

1) ผลกระทบจากโทสจิริต ในพระไตรปิฎกโทสจิริตถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงสภาวะที่สงบและความหลุดพ้น ในขณะที่ในตำนานก่องข้าวน้อย โทสจิริตเป็นต้นเหตุของการกระทำที่นำไปสู่ความทุกข์ทรมานและการสูญเสียทั้งสองฝ่าย

2) บทเรียนทางจริยธรรม ทั้งสองกรณีสอนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่น่ากลัวของความโกรธ ในพระไตรปิฎกมีการเสนอวิธีการจัดการกับอารมณ์นี้ เช่น การเจริญสติและการฝึกจิตใจ ในขณะที่ตำนานก่องข้าวน้อยแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถควบคุมโทสจิริต

3) การรับมือขอต่อการกระทำ ในพระไตรปิฎกมีการเน้นย้ำถึงการรับมือขอต่อการกระทำของตน ขณะที่ในตำนานก่องข้าวน้อย ผู้กระทำจะต้องเผชิญกับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่โกรธ ซึ่งเป็นการเตือนสติให้ระลึกถึงความสำคัญของการคิดให้รอบคอบก่อนที่จะกระทำ (นภัสสร น้อยบุญ, 2562)

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโทสจิริตในพระไตรปิฎกกับกรณีศึกษาด้านตำนานก่องข้าวน้อยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์และการเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความโกรธ การทำความเข้าใจและจัดการกับโทสจิริตไม่เพียงแต่ช่วยให้เราหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ดี แต่ยังช่วยให้เราสามารถมีชีวิตที่มีความสุขสงบยิ่งขึ้น

บทสรุป

โทสจิริตหรือความโกรธในพระไตรปิฎกได้รับการอธิบายว่าเป็นอารมณ์ที่สร้างความทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มีการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์นี้เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่เหมาะสมและเพื่อการบรรลุถึงความสงบในจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พัฒนาสติและสมาธิผ่านการปฏิบัติตนตามหลักธรรม เช่น การเจริญเมตตาและการมองเห็นสังขาร ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถควบคุมอารมณ์และลดละโทสจิริตได้ และกรณีของวรรณกรรม “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” เป็นตำนานที่สะท้อนให้เห็นถึงการกระทำที่เกิดจากโทสจิริตที่รุนแรง ตัวละครหลักได้ตัดสินใจในช่วงที่มีอารมณ์โกรธและขาดสติ ส่งผลให้เกิดการกระทำที่นำไปสู่ความสูญเสียและความเจ็บปวดที่ไม่อาจแก้ไขได้ ตำนานนี้

จึงทำหน้าที่เป็นบทเรียนที่เตือนให้เห็นถึงอันตรายของการปล่อยให้โทสจริตเข้ามาครอบงำชีวิตประจำวัน

การวิเคราะห์พบที่มีความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างแนวคิดโทสจริตในพระไตรปิฎกและกรณีศึกษาของก่องข้าวน้อย อย่างน้อย 3 ประเด็น คือ (1) ผลกระทบของโทสจริต ในพระไตรปิฎกชี้ให้เห็นว่าโทสจริตนำไปสู่การกระทำที่ไร้สติและสร้างความทุกข์ในกรณีก่องข้าวน้อยก็เช่นกัน การกระทำที่เกิดขึ้นนำไปสู่ผลกระทบที่ไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งต่อชีวิตของผู้กระทำและคนรอบข้าง (2) บทเรียนทางจริยธรรม ทั้งสองกรณีมีการนำเสนอถึงความสำคัญของการควบคุมอารมณ์และการทำความเข้าใจถึงผลที่ตามมาจากการกระทำที่เกิดจากความโกรธ และ (3) การรับผิดชอบต่อการกระทำ ทั้งในหลักธรรมและในตำนานยังมีการเน้นย้ำถึงการรับผิดชอบที่ผู้กระทำจะต้องแบกรับต่อผลของการกระทำของตน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ด้วยเหตุประการฉะนี้ การสะท้อนทางวิชาการผ่านบทความในครั้งนี้ จึงสื่อสารถึงความสำคัญของการควบคุมโทสจริตในชีวิตประจำวัน การทำความเข้าใจถึงโทสจริตและการตัดสินใจที่มีสติสามารถช่วยหลีกเลี่ยงการกระทำที่สร้างความเสียหาย ทั้งต่อตนเองและต่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าความรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมสามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชีวิตจิตใจของผู้คนในสังคมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง. (2560). *โทสะและความเมตตาในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- นภัสสร น้อยบุญ. (2562). *ความสำคัญของความรักในครอบครัว: บทเรียนจากวรรณกรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.
- ปรัชญา สาริกา. (2561). *วรรณกรรมอีสานและการสอนจริยธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมสิกขา.
- ทวีวัฒน์ อจารักษ์. (2563). *การศึกษาและการพัฒนาจิตใจจากวรรณกรรมไทย: มุมมองเชิงจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันการศึกษา.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 13), กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 12), กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามอริ วิสาโล. (2558). **เมตตากาวานา: เครื่องมือระดับความโกรธ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมจักร.
- มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม. (2566). **นิทานกองข้าวน้อยฆ่าแม่**. สืบค้น 25 กันยายน 2567 จาก: <http://ich.culture.go.th/heritage/detail/6291e5b8978f238e61f78327>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). **พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 20**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). **พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 23**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Easwaran, E. (2007). **The Bhagavad Gita (2nd ed.)**. Tomales, CA: Nilgiri Press.
- Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism: Teachings, history, and practices (2nd ed.)**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vivekananda, S. (1962). **The Complete Works of Swami Vivekananda (Vol. 1)**. Calcutta: Advaita Ashrama.
- Zain, M. (2004). **The ethics of anger in Islam**. *Journal of Islamic Studies*, 15(3), 245-260. Retrieved from <https://islamicstudies.org>